

УНИВЕРЗИТЕТУ „ЏОН НЕЗБИТ“
ФАКУЛТЕТУ ЗА ПОСЛОВНЕ СТУДИЈЕ
БЕОГРАД

ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

На основу одлуке Сената Универзитета од **15.03.2016.**, пошто смо проучили урађену ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ под називом:

(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

**ФИНАНСИРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД
ТРАДИЦИОНАЛНИХ КА НОВИМ МОДЕЛИМА**

кандидата: Мастер менаџера Биљане Грујић подносимо следећи:
(звање, име и презиме кандидата)

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату, докторској дисертацији/ уметничком пројекту

(Елементарни подаци о кандидату, наслову рада, обиму и библиографским подацима)

Кандидат Биљана Грујић рођена је 09.07.1986. године у Крушевцу. Основне студије уписала је на Пољопривредном факултету Универзитета у Београду школске 2005/2006. године, дипломирала је 2010. године на смеру агрономија, а дипломски рад одбранила са оценом 10. Тиме је стекла звање дипломирани инжењер пољопривреде за агрономију и VII-1 степен стручне спреме који се изједначава са академским називом мастер (M.Sc.) чиме је стекла предуслов за упис на докторске студије.

Школске 2013/2014. године уписала је докторске академске студије на Факултету за пословне студије Универзитета „Џон Незбит“ у Београду (тадашњи Мегатренд Универзитет). Школске 2014/2015. године положила је све испите предвиђене наставним планом и програмом ових докторских студија.

У Институту за економику пољопривреде у Београду запослена је од 2011. године, у научно-истраживачком сектору, где је стекла звање истраживач приправник. Након уписаних докторских студија школске 2013/2014. године, на научном већу Института одржаном априла 2014. године изабрана је у звање истраживач сарадник, а јануара 2017. године реизабрана је у звање истраживач сарадник. У протеклих шест година објавила је радове у домаћим и међународним часописима, монографијама и тематским зборницима.

Докторска дисертација кандидаткиње Биљане Грујић под насловом „*Финансирање пољопривреде Републике Србије од традиционалних ка новим моделима*“ садржи 243 стране или 452.764 словних карактера, 76.723 речи, 47 графикана, 98 табела, 10 шема и библиографски списак од 214 извора. Истичемо да је кандидаткиња објавила следеће научне радове који се ослањају на истраживања у дисертацији и поређани су хронолошки:

1. Vesna Popović, **Biljana Grujić** (2015): *Agricultural subsidies in the budget of the Republic of Serbia*, Journal *Economics of Agriculture*, N° 2/2015, Institute of Agricultural Economics, Belgrade, Serbia, pp. 513-525;

2. **Grujić Biljana**, Ljubić Marijana (2017): *The Contribution of the Agrarian Budget to Rural Development in the Republic of Serbia – Case Study*, in *Monography Rural Communities in the Global Economy – Beyond the Classical Rural Economy Paradigms*, Nova Science Publishers, New York, USA, pp. 253-278.

2. Предмет и циљ докторске дисертације/уметничког пројекта

(Показати да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој научне или уметничке области)

Познато је да је пољопривреда била један од носилаца економског развоја националне економије, али да би то и остала потребна је већа финансијска подршка из буџета пољопривреде, формирање јаке аграрне банке, привлачење страних донација, страних директних инвестиција, као и коришћење средстава из страних фондова.

Предмет докторске дисертације је анализа специфичности различитих модела финансирања пољопривреде Републике Србије. Сходно томе, дат је преглед правних регулатива, државних фондова и конкретних модела финансирања пољопривреде Републике Србије користећи домаће и иностране изворе финансирања. Анализирани су следећи модели финансирања пољопривреде: субвенционисање пољопривредних кредита уз подршку Министарства пољопривреде, кредити пословних банака (упоредна анализа финансирања пољопривреде од стране изабраних пословних банака), лизинг, финансирање пољопривреде путем хартија од вредности, концесије и јавно-приватно партнерство, заједничка улагања и донације. Након анализе ових извора дат је преглед кључних иностраних извора финансирања при чему је акценат на: *ЕУ фондове (Европски пољопривредни гаранцијски фонд – EAGF и Европски пољопривредни фонд за рурални развој - EAFRD), средства Светске банке, сарадњи са Међународним монетарним фондом (ММФ), повезаности са Европском централном банком (ЕЦБ), пословној сарадњи са Европском инвестиционом банком (ЕИБ), улагањима Европске банке за обнову и развој (EBRD) у Србију, сарадњи са Фондом револвинг кредита, подршци европских земаља за развој српског аграра, као и допринос страних директних и портфолио инвестиција.*

Напоследку приказан је модел инвестирања и финансирања пољопривреде на подручју Подунавске области и појединачних јединица локалне самоуправе које јој територијално припадају, а то су град Смедерево и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка.

Временско одређивање предмета истраживања - Сви испитивани показатељи анализирани су за период 2006-2015. година. Међутим, у моменту истраживања за неке анализирани параметре подаци нису били доступни или нису постојали и сходно томе нису ни укључени у научни рад.

Просторно одређивање предмета истраживања – Представљени показатељи обухватили су подручје Републике Србије, док је конкретно анкетно истраживање спроведено на територији Подунавске области коју чине град Смедерево и општине Смедеревска Паланка и Велика Плана.

Дисциплинарно одређивање предмета истраживања – Овде се истиче да дисертација има интердисциплинарни карактер који обухвата две научне области – пољопривреду и

финансије.

Научни циљ – У овој докторској дисертацији указано је на повезаност која постоји између пољопривреде и финансијског сектора. С обзиром да је пољопривреда врло специфична грана привреде јер зависи од природних услова, до доказивања њене повезаности са финансијским сектором доћи ће се применом научне дескрипције, класификације и типологизације појмова и процеса који су предмет истраживања.

Друштвени циљ – Овај циљ истраживања је вишеструк и обухвата: специфичности, значај и проблеме финансирања пољопривреде у РС; утицај правних регулатива на финансирање пољопривреде РС; расположивост новчаних средстава за унапређење пољопривредне производње из Фондова РС и АП Војводине; утицај различитих модела финансирања пољопривреде на развијеност сектора (домаћи и инострани извори); модел финансирања пољопривреде на територији Подунавске области и његов утицај на развијеност сектора. Како би се пољопривреда као главна грана привреде унапредила и подигле на виши ниво неопходно је да се формира јака специјализована пољопривредна банка (као некад Агробанка), с обзиром да Министарство пољопривреде РС не може у потпуности да замени аграрну банку.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

(Објаснити да ли су хипотезе научно потврђене или оборене)

Полазну основу ове докторске дисертације чине једна генерална или општа и шест посебних хипотеза.

Генерална или општа хипотеза је: *Што је већа финансијска подршка пољопривреди из државних фондова и буџета Републике Србије, као и прелазак на новије изворе финансирања, то је већа мотивисаност пољопривредника за бављење овом делатношћу и њихово јачање и осавремењивање.*

Ова хипотеза је одбијена. Анализа основних показатеља којима се мери значај пољопривреде за земљу потврђују став за одбијање ове хипотезе. Тачније, рурално становништво се смањило за 3,1 п.п., а учешће запослених у пољопривреди као делатности у укупном броју запослених такође је смањено за 1,5 п.п. у 2015. у односу на 2011. годину. Ове чињенице наводе на закључак да се становништво повлачи из руралних средина, а они који остану постепено смањују своју ангажованост у овој делатности, уместо да је осавремењују.

Прва посебна хипотеза је: *Ако су разноврснији извори финансирања пољопривреде, онда су веће могућности задуживања пољопривредника и њиховог опредељења за извор финансирања који им одговара.*

Ова хипотеза је потврђена из разлога што постоји више извора финансирања пољопривреде. Осим поделе на домаће и стране, постоји и подела на традиционалне и новије. Такође, описано је седам потенцијалних модела финансирања и анализом се дошло до потврђивања полазне хипотезе.

Друга посебна хипотеза је: *Уколико се више усаглашавају правне регулативе за финансирање пољопривреде са политиком субвенционисања, утолико се више уочавају слабе тачке и недостаци који треба да се превазиђу како би пољопривредници били*

успешнији.

Оправданост ове хипотезе је у чињеници да држава увиђа проблеме пољопривредника, уочава њихове слабе тачке, законским и подзаконским актима угрожене елементе исправља и још их мотивише на бављење пољопривреде тиме што из године у годину повећава вредност исплаћених подстицаја. Коначан резултат су повољнији резултати, а пољопривредници успешнији.

Трећа посебна хипотеза је: *Уколико се повећају буџетска средства из државних фондова за финансирање пољопривреде, утолико су пољопривредници више мотивисани за унапређење пољопривредне производње.*

Одобравање ове хипотезе дало је резултате у поглављу у којем се обрађивало финансирање пољопривреде из државних фондова. Дакле, интересовање за задуживањем из ових фондова је расло што директно утиче и на већу мотивисаност пољопривредника да се баве и унапређују своју производњу.

Четврта посебна хипотеза је: *Што је већи избор модела финансирања пољопривреде, то је већа заинтересованост пољопривредника за бављење овом делатношћу.*

Ова хипотеза је одбијена. Тачније, иако се повећавају расположиви модели финансирања пољопривреде нису сви пољопривредници заинтересовани за њихову примену. Они који су се кредитно задужили радије би се опет кредитно задужили него искористили могућност набавке на лизинг или принцип преджетвеног финансирања. У овом случају влада веће интересовање за постојеће изворе финансирања него за нове.

Пета посебна хипотеза је: *Што је ефикасније и ефективније коришћење IPARD средстава, као и осталих средстава екстерне финансијске подршке, то су пољопривредници јачи а пољопривредни капацитети савременији.*

Ова хипотеза се потврђује с обзиром на чињеницу да расположива IPARD средства доприносе јачању и осавремењавању капацитета пољопривредника. Али важна су и сва остала средства екстерне финансијске подршке (СДИ, донације из иностранства, портфолио инвестиције, заједничка улагања са земљама из иностранства итд.) која подједнако као и IPARD средства доприносе јачању и осавремењавању пољопривредних капацитета.

Шеста посебна хипотеза је: *Што су већа новчана издвајања градских и општинских власти Подунавске области за развој пољопривреде, то су пољопривредници заинтересованији за унапређење и проширење пољопривредне производње.*

Генерално, ова хипотеза је потврђена из разлога што у случају да ЈЛС повећава подстицаје које исплаћује пољопривредницима тиме се повећава и интересовање пољопривредника за проширењем и унапређењем пољопривредне производње. Међутим, у овом случају проблем се огледа у чињеници да исте ЈЛС немају довољно средстава за исплату подстицаја па је и интересовање мање. Тако нпр. у Смедереву 2015. године подстицајна средства ЈЛС користило је 24,0% испитаника, а у Великој Плани 46,0% испитаника. Иако више средстава исплаћује Смедерево него Велика Плани, у 2015. години у Великој Плани први пут су се исплаћивали подстицаји што је разлог овако великог интересовања.

4. Кратак опис садржаја

Уводни и први део дисертације опсежно излаже кључне проблеме у финансирању пољопривреде, дат је осврт на историјске чињенице, могуће изворе финансирања пољопривреде (домаће и стране), као и стање у финансирању пољопривреде на подручју Подунавске области (Смедерево, Велика Плана и Смедеревска Паланка). Такође, приказани су коришћени методи, постигнути циљеви и закључци који на најбољи начин описују тренутно стање аграрне производње.

Други део описује значај пољопривреде за Србију данас, с обзиром да се у међувремену осавременила, а бављење њом је олакшано. Такође, приказани су и показатељи којим се мери значајност пољопривреде као главне привредне гране у одређеној земљи.

Трећи део разрађује традиционалне, новије и неспецифичне изворе финансирања, њихове подгрупе и карактеристике које их прате. Посебна пажња усмерена је на кредитирање, лизинг и факторинг као изворе финансирања који, у односу на све остале изворе финансирања, бележе значајан пораст у аграрном сектору.

Четврти део ставља акценат на одговарајуће законе, уредбе, правилнике и остале подзаконске акте којима се дефинишу услови и могућности за њихово конкурисање, као и крајње кориснике и циљеве одређених средстава подршке. Процес финансирања пољопривреде у земљи регулисан је Законом о пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС, бр. 41/2009 и 10/2013 – др. закон) и Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС, бр. 10/2013, 142/2014 и 103/2015). Такође, на годишњем нивоу Влада РС доноси Уредбу о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју која конкретизује намену и максималну вредност средстава према врсти подстицаја. Уредба мора бити усклађена са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и Законом о буџету за годину за коју се доноси.

Пети део наглашава неопходност формирања државних фондова ради финансирања пољопривреде који треба да допринесу континуираном развоју пољопривреде, а постојање грејс периода може омогућити равномернији развој пољопривреде. Кредити који се одобравају пољопривредним произвођачима из Републичких и Покрајинских фондова ублажиће проблем недостатка финансијских средстава и биће одскачна даска за повећање извоза, оживљавање села, повећање ликвидности и конкурентности домаће пољопривреде.

Шести део почиње са освртом на историјски развој организација које су се бавиле финансирањем аграра као и њиховим приоритетима, а затим финансирање аграра у данашње време. Посебна пажња усмерена је на следеће моделе финансирања: кредитирање од стране пословних банака, а уз подршку Министарства пољопривреде; финансирање путем лизинга; употреба ХОВ (робни и комерцијални записи, акције, обвезнице); концесије и јавно приватно партнерство; заједничка улагања; донације. Посебна пажња је дата формирању специјализоване пољопривредне банке чије је формирање посебно значајно ради лакшег приступа државе међународним фондовима који подстичу пољопривредну производњу.

Седми део приказује међународне изворе финансирања. Неопходно је да држава своју пољопривредну политику прилагоди међународној политици ЕУ како би несметано могла да користи финансијска средства. Овде се првенствено мисли на IPARD фонд, с обзиром да је Србија стекла статус кандидата за приступ у ЕУ и тиме је стекла могућност да

конкурише за средства из ЕУ фондова. У овом делу се посебно наглашава улога и сарадња НБС са ЕУ, међународним фондовима и европским земљама које пружају подршку пољопривреди како би се овај сектор брзо и успешно развијао.

Осми део представља конкретно истраживање на подручју Подунавске области (Смедерево, Велика Плана и Смедеревска Паланка) о актуелним моделима финансирања од стране локалне самоуправе. Са сигурношћу се може рећи да је на овом подручју аграрна производња примарна делатност, да се карактерише као ратарско-воћарски-виноградарски крај, а на местима где је заступљена интензивна ратарска производња карактерише се и као сточарски крај. Истиче се да је у Смедереву значајно развијена аграрна производња, да се инвестициона улагања планирају на годишњем нивоу, да се у буџету локалне самоуправе препознаје значај аграрне производње за ово подручје, а у складу са потребама пољопривредника се и доноси План и програм развоја пољопривреде и руралног развоја на годишњем нивоу. С обзиром да Смедерево исплаћује извесна средства пољопривредницима, аграрни произвођачи показују значајно мању потребу за додатним задужевањем (кредити, лизинг). Преостале две ЈЛС немају изграђену подршку пољопривредницима, па развојно опредељена газдинства су приморана да се кредитно задужеју. Значајан допринос неразвијености аграра потиче и од ПГ која не користе подстицајна средства која поједине ЈЛС исплаћују.

5. Остварени резултати и научни допринос

(Конкретно навести допринос научној, стручној или уметничкој области)

Научни допринос дисертације огледа се у научној дескрипцији, типологизацији и класификацији традиционалних и новијих модела домаћих и иностраних извора финансирања пољопривреде уз дефинисање њихових предности и недостатака. Истраживање о потенцијалним изворима финансирања омогућава научну критику и стално усавршавање државе у области финансирања пољопривреде уз уважавање нових модела. Истовремено, позитивна критика може допринети и развоју сектора пољопривреде који треба да се прилагоди европском моделу финансирања како би нам европски фондови постали доступни.

Друштвени допринос дисертације огледа се у чињеници да је пољопривреда значајна делатност за Србију и да јој се треба приступити са извесним нивоом озбиљности који захтева знање. Приказана научна сазнања могу се имплементирати у нове моделе финансирања како би били у складу са савременим кретањима. Међутим, сазнања не треба да обухватају само аграрну производњу већ и делатности од којих зависи, а једна од таквих је и финансирање које познаваоцима ове области може олакшати, побољшати или усавршити бављење аграрном производњом. Уобличен модел финансирања олакшаће планирање трошкова производње, као и утврђивање потенцијалног извора финансирања које је за пољопривредника најприхватљивије.

6. Закључак

(Навести да је докторска дисертација/уметнички пројекат урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно или уметничко дело и да су се стекли услови за његову јавну одбрану)

На основу прегледане документације о испуњености услова за израду докторске дисертације може се закључити да кандидаткиња Биљана Грујић испуњава услове за одобрење израде докторске тезе под насловом: „Финансирање пољопривреде Републике Србије од традиционалних ка новим моделима“. Докторска теза је урађена према одобреној пријави, представља оригинално и самостално стручно дело и самим тим су се стекли услови за њену одбрану. Одступање од пријављене теме евидентно је код осмог поглавља где је пријављено да ће се реализовати пет врста анкета (за пољопривредна газдинства, ПССС, локалну самоуправу, месне заједнице и удружења) због немогућности да се овакви подаци упореде.

Такође, истичемо да је кандидаткиња у току писања докторске дисертације резултате публиковала у међународним часописима и то:

1. Vesna Popović, Biljana Grujić (2015): Agricultural subsidies in the budget of the Republic of Serbia, Journal Economics of Agriculture, No 2/2015, Institute of Agricultural Economics, Belgrade, Serbia, pp. 513-525;
2. Grujić Biljana, Ljubić Marijana (2017): The Contribution of the Agrarian Budget to Rural Development in the Republic of Serbia – Case Study, in Monography Rural Communities in the Global Economy – Beyond the Classical Rural Economy Paradigms, Nova Science Publishers, New York, USA, pp. 253-278.

На основу свега изложеног, Комисија предлаже Научно-наставном већу Факултета за пословне студије да прихвати Извештај Комисије о оцени завршног рада на студијама трећег степена под називом „Финансирање пољопривреде Републике Србије од традиционалних ка новим моделима“ кандидаткиње Биљане Грујић и одобри јавну одбрану.

Место и датум:

Београд, 30.05.2017. година

Чланови Комисије за оцену докторске дисертације

1. Проф. др Маријана Јоксимовић ех Љубић, ванредни професор, Факултет за пословне студије Београд

2. Проф. др Биљана Стојановић, редовни професор, Гоекономски факултет Београд

3. Проф. др Јонел Субић, виши научни сарадник, Институт за економику пољопривреде Београд
